

RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA LOGISTIKANING AUTSORSING TURLARI

Ishmanova Dinora Nurmamadovna

Millat Umidi Universtiteti rektori, i.f.f.d

Muhiddinov Ozodbek Ikromjon o'g'li

Millat Umidi universiteti talabasi

rector@cambridge

Khujayeva Komilabonu

Millat Umidi universiteti talabasi

Annotatsiya

Ushbu maqolada logistika outsourcingining turli turlari va ularning biznes samaradorligini oshirishdagi roli ko'rib chiqilgan. Logistika outsourcing turlari orasida transport logistikasi, saqlash, inventarizatsiya boshqaruvi, yetkazib berish zanjiri, IT logistikasi, 3PL va 4PL modellariga alohida e'tibor qaratilgan. Har bir outsourcing turi bo'yicha afzalliklar va foydalanish sohalari tahlil qilingan. Maqolada Andijondonmahsulot kompaniyasining logistika outsourcingi tajribasi misolida ushbu xizmatlar biznesga qanday foyda keltirishi ko'rsatib berilgan. Xulosa sifatida outsourcingning to'g'ri tanlanishi korxonalariga xarajatlarni kamaytirish, operatsion samaradorlikni oshirish va raqobatbardoshlikni kuchaytirish imkonini berishi ta'kidlangan.

Kalit so'zlar

Logistika outsourcingi, transport logistikasi, saqlash logistikasi, inventarizatsiya boshqaruvi, yetkazib berish zanjiri, IT logistikasi, 3PL, 4PL, samaradorlik, xarajatlarni optimallashtirish, biznes jarayonlari, Andijondonmahsulot.

Kirish

Bugungi global biznes muhitida logistika jarayonlarini samarali boshqarish kompaniyaning muvaffaqiyati uchun muhim ahamiyatga ega. Shu sababli ko'plab korxonalar logistika jarayonlarini autsorsing (tashqi provayderlarga topshirish) qilishga murojaat qilishmoqda. Bu yondashuv kompaniyalarga xarajatlarni optimallashtirish, samaradorlikni oshirish va asosiy biznes jarayonlariga e'tibor qaratish imkonini beradi.

Adabiyotlar tahlili

Ko'pgina olimlar logistika outsorsingining asosiy afzalliklaridan biri shundaki, u kompaniyaga katta resurslarni jalb qilish imkonini beradi, chunki tashqi provayderlar maxsus logistika tizimlari va texnologiyalariga ega. Bu, ayniqsa, kichik va o'rta biznesning raqobatbardoshligini oshirishga yordam beradi. Misol uchun, Kristofer (2011) o'zining "Logistika va ta'minot zanjiri boshqaruvi" kitobida logistika outsorsingi kompaniyalarga o'z faoliyatini samarali boshqarish va operatsiyalarni optimallashtirish imkonini beradi, deb ta'kidlaydi.

Risklarni Boshqarish Olimlar shuningdek, logistika outsorsingining risklarni boshqarishdagi rolini ham ko'rib chiqishadi. Tashqi provayderlar, maxsus bilim va texnologiyalar yordamida xavf-xatarlarni kamaytirishlari mumkin. Knemeyer (2006) o'z tadqiqotlarida 3PL xizmatlarini tanlashda kompaniyalar uchun risklarni tahlil qilishning muhimligini ta'kidlaydi. Shu bilan birga, outsorsing jarayonida ham kompaniyalar uchun yangi risklar paydo bo'lishi mumkin, masalan, ishlab chiqarish tarmoqlari va etkazib berish tarmoqlarining uzilishlari.

Innovatsiyalar va Texnologiyalar Bundan tashqari, olimlar outsourcingning innovatsion jihatlarini ham ta'kidlaydilar. Sohail (2016) ning tadqiqotiga ko'ra, 3PL va 4PL provayderlari yangi texnologiyalarni joriy qilish va innovatsion yechimlar ishlab chiqishda kompaniyalar uchun foydali bo'lishi mumkin. Masalan, transport va saqlash jarayonlarida raqamli texnologiyalarni qo'llash va real vaqtda monitoring tizimlarini joriy etish orqali samaradorlikni oshirish mumkin.

Tadqiqot metodologiyasi

Logistika jarayonlarida yuzaga keladigan muammolar va xatolarni aniqlash uchun tahlil ishlari olib borildi. Shu jarayonda, o'tgan 6 oylik faoliyatning statistik ma'lumotlari sinchkovlik bilan o'rganilib, ombor jarayonlarining samaradorligini oshirishga qaratilgan yangi tizim joriy qilindi. Bu tizim jarayonlarni avtomatlashtirish orqali ombor faoliyatini optimallashtirishga yordam berdi. Shuningdek, logistika tizimidan samarali foydalanish uchun xodimlar uchun maxsus o'quv mashg'ulotlari tashkil etilib, ularning bilim va ko'nikmalari oshirildi.

Tahlil va natijalar muhokamasi

Bugungi global biznes muhitida logistika jarayonlarini samarali boshqarish kompaniyaning muvaffaqiyati uchun muhim ahamiyatga ega. Shu sababli ko'plab korxonalar logistika jarayonlarini outsorsing (tashqi provayderlarga topshirish) qilishga murojaat qilishmoqda. Bu yondashuv kompaniyalarga xarajatlarni optimallashtirish, samaradorlikni oshirish va asosiy biznes jarayonlariga e'tibor qaratish imkonini beradi.

Quyida logistika outsorsingining turlari va ularning xususiyatlari haqida to'liq ma'lumot beriladi.

1. Transport xizmatlarini outsorsing qilish

Transport xizmatlarini outsorsing qilish kompaniyaning yuk tashish jarayonlarini tashqi provayderlar orqali amalga oshirishini anglatadi. Bu turdagi outsorsing ichki yoki xalqaro tashish xizmatlarini o'z ichiga olishi mumkin.

Afzalliklari:

Transport vositalarini sotib olish va ularga xizmat ko'rsatish xarajatlarining yo'qligi.

Yetkazib berish jarayonlarining moslashuvchanligi.

Yuqori malakali provayderlar yordamida yetkazib berish samaradorligini oshirish.

2. Ombor xizmatlarini outsorsing qilish. Omborlarni boshqarish, mahsulotlarni saqlash va inventar nazorati jarayonlari tashqi kompaniyalarga topshiriladi. Ombor outsorsingi kompaniyaga saqlash joylarini kengaytirish yoki qisqartirish imkonini beradi.

Afzalliklari: Ombor xarajatlarining pasayishi, mahsulotlarni joylashtirish va yetkazib berish jarayonlarining tezlashuvi, inventar jarayonlarini optimallashtirish.

3. 3PL (Third-Party Logistics) Uchinchi tomon logistika (3PL) xizmatlari logistika jarayonlarining bir qismi yoki to'liq boshqaruvini tashqi kompaniyalarga topshirishni nazarda tutadi. Bu turdagi xizmat provayderlar omborlash, transport va yetkazib berish jarayonlarini birlashtiradi. Ika strategiyasini to'liq optimallashtirish, katta miqyosli logistika jarayonlarini boshqarish. ko'p darajali provayderlar o'rtasidagi hamkorlikni muvofiqlashtirish.

5. IT xizmatlarini outsorsing qilish Logistika jarayonlarini avtomatlashtirish va real vaqt rejimida nazorat qilish uchun IT xizmatlari muhim ahamiyatga ega. Bu turdagi outsorsing kompaniyaning logistika jarayonlarini boshqarish uchun dasturiy ta'minot va texnologik yechimlarni tashqi provayderlar orqali joriy qilishini o'z ichiga oladi.

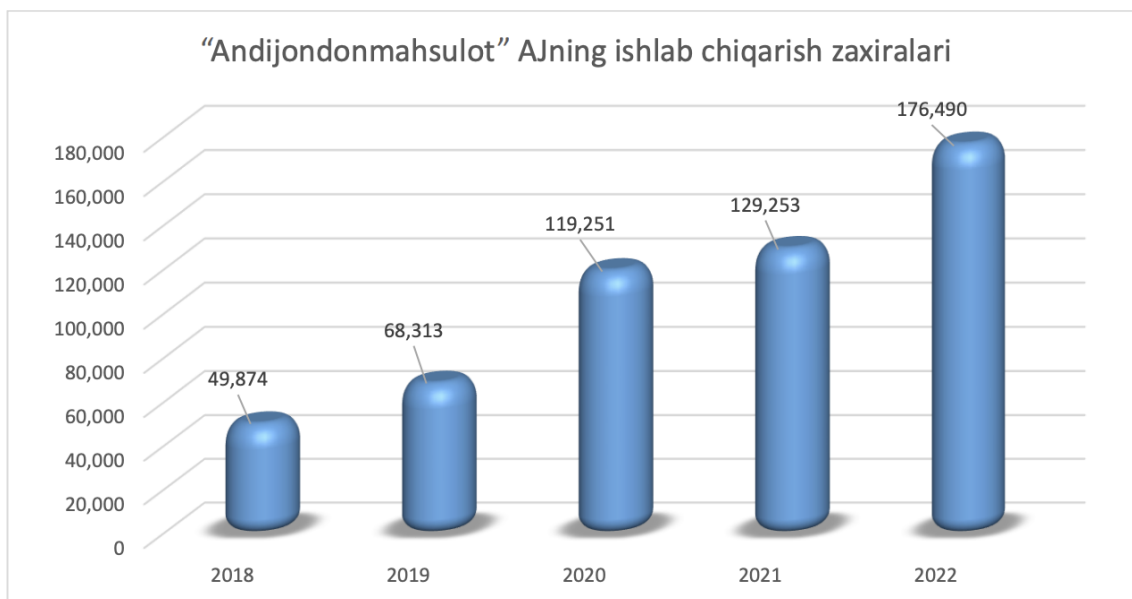
Raqamli tizimlar yordamida jarayonlarni avtomatlashtirish, logistika zanjiri haqidagi real vaqt ma'lumotlariga ega bo'lish, mijozlarga xizmat ko'rsatish sifatini yaxshilash.

Logistika outsorsingining umumiy afzalliklari Xarajatlarni kamaytirish: Kompaniya o'z infratuzilmasi yoki kadrlar bo'yicha xarajatlarni kamaytiradi. Moslashuvchanlik: Tashqi provayderlar orqali tezkor va moslashuvchan xizmatlar taqdim etiladi. Samaradorlik: Logistika jarayonlari bo'yicha tajribali kompaniyalar xizmatidan foydalanish orqali sifat va samaradorlik oshadi. Xatarlarni kamaytirish: Transport va saqlash jarayonlaridagi xavf-xatarlar tashqi provayderlar tomonidan boshqariladi.

Logistika operatsiyalarini bir joyda boshqarish, bozor talablariga tez moslashish, xalqaro savdoda bojxona operatsiyalarini boshqarish imkoniyati.

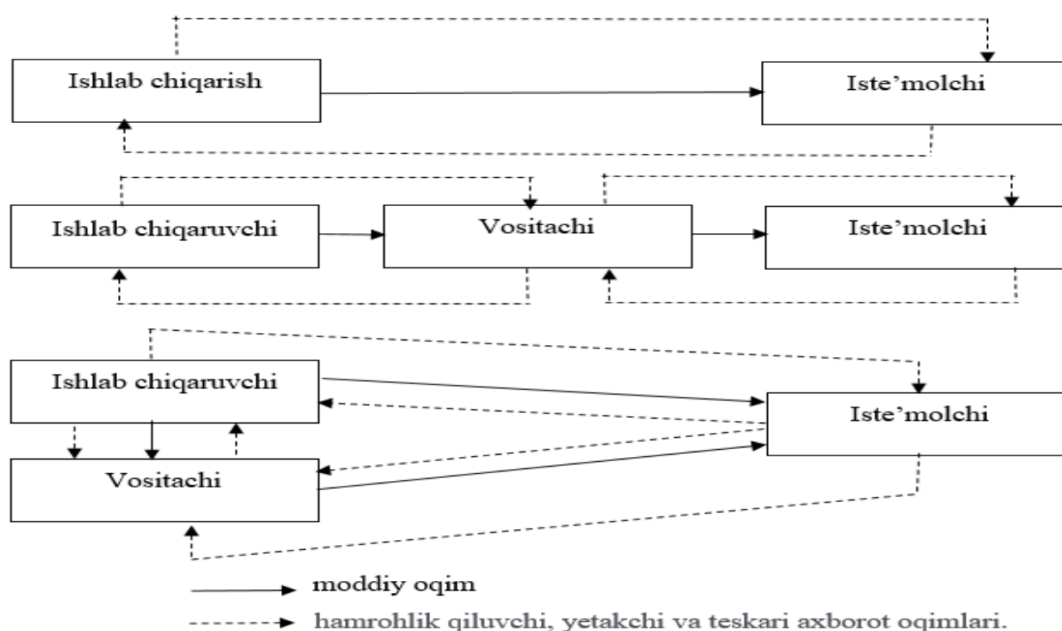
4. 4PL (Fourth-Party Logistics) To'rtinchi tomon logistika (4PL) xizmatlari strategik darajada logistika boshqaruvini o'z zimmasiga oladi. 4PL provayderlari logistika zanjirini tahlil qilish, rejalashtirish va optimallashtirishni amalga oshiradi.

Misol uchun: "Andijondonmahsulot" AJning yillar kesimida ishlab chiqarish zaxiralari holatini tahlil qiladigan bo'lsak, 2018 yilda 49 874 ming so'm bo'lgan bo'lsa ushbu ko'rsatkich 2022 yilga kelib, 176 490 ming so'mni tashkil etgan. Ushbu ko'rsatkichlardan ko'rinib turibdiki, "Andijondonmahsulot" AJning ishlab chiqarish jarayonlarini to'g'ri tashkil etilganini ko'rishimiz mumkin (1-rasm).

1-rasm. “Andijondonmahsulot” AJning yillar kesimida ishlab chiqarish zaxiralari holati tahlili 1(ming so‘m).

To‘g‘ridan to‘g‘ri bog‘langan logistika axborotlar tizimlari vositachi-larni chetlab o‘tib, to‘g‘ridan to‘g‘ri mahsulot ishlab chiqaruvchisidan iste‘molchiga material oqimining harakatini aks ettiradi(2-rasm).

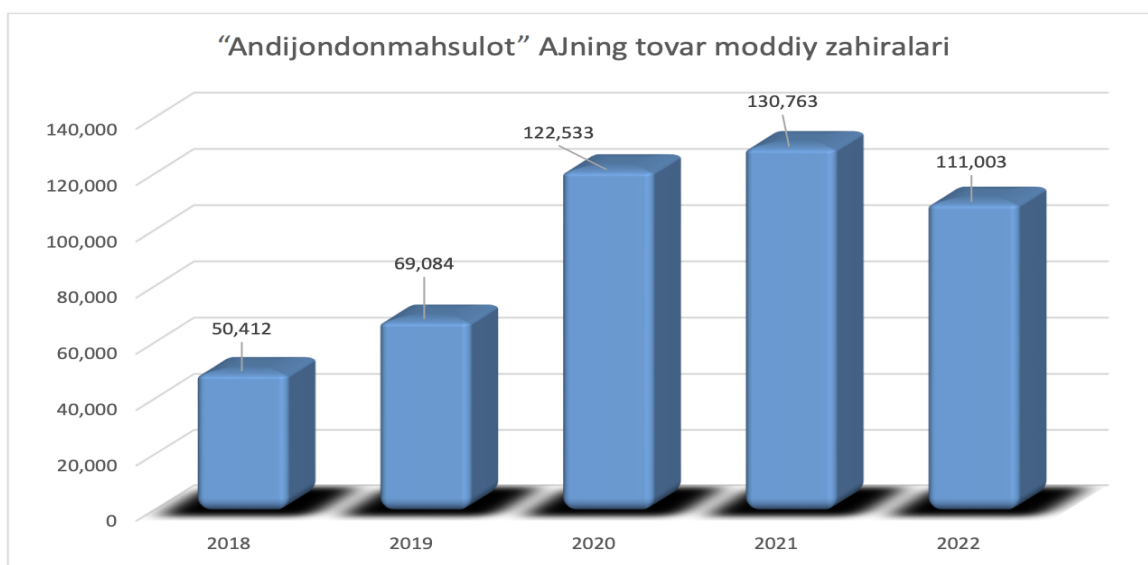

2-rasm. Logistika axborotlar tizimlarining moddiy va axborotlar oqimlarining turlari.

Shuni ta’kidlash kerakki, aksariyat ishlab chiqarish korxonalarini uchun logistika axborotlar tizimlari yordamida nazorat paytida asosiy ko‘rsatkichlarni tanlash muhim muammo hisoblanadi. Qoida tariqasida, ishlab chiqarish tizimining ishini baholab,

menejerlar oldida ko‘plab o‘zaro bog‘liq ko‘rsatkichlardan iborat murakkab jarayon hisoblanadi.

Shuningdek, tadqiqotlarimiz natijasida “Andijondonmahsulot” AJning tovar moddiy zaxiralari holatini tahlil qildik. Unga ko‘ra, 2018 yilda tovar moddiy zaxiralari 50 412 ming so‘m bo‘lgan bo‘lsa, bu ko‘rsatkich 2021 yilda 130 763 ming so‘m bo‘lgan, 2022 yilga kelib esa bu ko‘rsatkich 111 003 ming so‘m bo‘lganini ko‘rishimiz mumkin(4-rasm). “Andijondonmahsulot” AJ dagi ombor bu kiruvchi xomashyo va materiallar tayyor zaxiralarni qabul qilish, joylashtirish va saqlash uchun mo‘ljallangan bino inshootlari majud. “Andijondonmahsulot” AJda ombor quyidagi asosiy funksiyalarni bajaradi: - materiallar va tayyor mahsulotlarni vaqtincha joylashtirish va saqlash; - moddiy oqimlarning o‘zgarishi; - xizmat ko‘rsatish tizimida logistika xizmatini ko‘rsatish.

4-rasm. “Andijondonmahsulot” AJning tovar moddiy zaxiralari holati tahlili⁵ (ming so‘m).

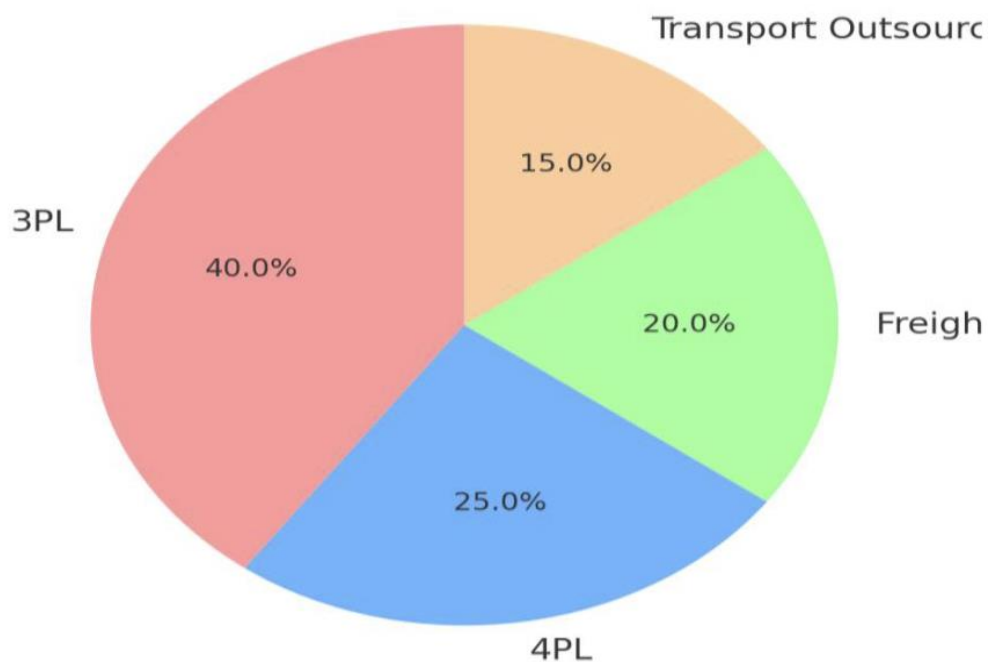
Logistika provayderlari yuklarni avtomobil, temir yo‘l, havo va dengiz transportida tashishni muvofiqlashtirish va boshqarish, ularning o‘z vaqtida va yaxshi holatda yetkazib berilishini ta‘minlash uchun javobgardir.

Logistikada outsorsing turlari. Uchinchi tomon logistikasi (3PL) turli logistika xizmatlarini, jumladan, saqlash, tashish va tarqatishni ixtisoslashgan provayderlarga outsorsing qilishni nazarda tutadi. Ushbu kompaniyalar katta ichki resurlarni talab qiladigan maxsus logistika funksiyalarini boshqarish uchun javobgardir. 3PL ning asosiy afzalligi shundaki, u korxonalariga murakkab logistika operatsiyalarini boshqarishni yaxshi biladigan provayderlar tajribasidan foydalanish imkonini beradi.

O‘zbekistonda 3PL xizmatlari o‘zta‘minot zanjirlarini optimallashtirishga intilayotgan korxonalar tomonidan tobora ko‘proq o‘zlashtirilmoqda. Xayrullaev (2021) ta‘kidlaganidek, o‘zbek kompaniyalari o‘z logistika funksiyalarini 3PL provayderlariga topshirish xarajatlarni sezilarli darajada kamaytirishi va xizmat ko‘rsatish darajasini yaxshilashi mumkinligini amalda qo‘llay boshladi. Masalan,

O'zbekistondagi qishloq xo'jaligi kompaniyalari o'z mahsulotlarini ichki va xalqaro bozorlarga samarali yetkazib berish uchun 3PL xizmatlaridan foydalanishlari mumkin.

Autsoring Turlari	Ta'rifi
3PL (Uchinchi tomon logistikasi)	Transport, omborxon va taqsimot jarayonlarini tashqi provayderga topshirish.
4PL (To'rtinchi tomon logistikasi)	To'liq logistika zanjirini boshqarish, ko'p provayderlarni integratsiya qilish.
Freight Forwarding (Yuk Ekspeditorligi)	Mahsulotlarni bir joydan boshqa joyga tashishda vositachilik xizmatlari.
Transport Outsourcing	Transport xizmatlarini tashqi kompaniyalarga topshirish.

1-diagramma. Autsoring turlarining jahon bozoridagi ulushi ulushi.

Ekspeditorlik logistika autsorsingining muhim jihati bo'lib, u yuklarni chegaralar orqali tashishni muvofiqlashtirish va boshqarishga qaratilgan. Ekspeditorlar yuk jo'natuvchi va tashuvchi o'rtasida vositachi bo'lib, jo'natmalar samarali amalga oshirilishini, barcha zarur hujjatlar va bojxona jarayonlarining to'g'ri bajarilishini ta'minlaydi.

Xulosa va takliflar

Logistika autsorsingi kompaniyalarga samaradorlikni oshirish, xarajatlarni kamaytirish va biznes jarayonlarini optimallashtirish imkoniyatini beradi. Har bir autsorsing turi o'ziga xos afzalliklar va qismlar bilan ajralib turadi, shuning uchun kompaniyalar o'zlarining ehtiyojlariga mos keladigan yechimni tanlashlari zarur.

Outsorsingning to'g'ri tanlovi biznesning raqobatbardoshligini oshiradi va bozordagi muvaffaqiyatni ta'minlaydi.

Logistikada outsorsingning turli shakllari kompaniyalarga xarajatlarni kamaytirish, samaradorlikni oshirish va jarayonlarni professional mutaxassislariga topshirish imkonini beradi. Outsorsing orqali kompaniyalar ichki resurslarini optimal tarzda taqsimlash, yangi texnologiyalarni va innovatsiyalarni qo'llash, shuningdek, o'zlarining asosiy faoliyatlariga e'tibor qaratish imkoniyatiga ega bo'lishadi.

Transport, saqlash, inventarizatsiya boshqaruvi, xizmat ko'rsatish va buyurtmalarni boshqarish kabi turlar outsorsingning eng keng tarqalgan shakllari bo'lib, har biri o'zining samarali va tejamkor yechimlarini taqdim etadi. Xalqaro logistika va tarmoqni boshqarish outsorsing turlari esa global miqyosda bizneslar uchun ahamiyatli hisoblanadi. Logistik outsorsing kompaniyalar uchun rivojlanish va raqobatbardoshlikni oshirishda muhim vositadir. Shunday qilib, outsorsing kompaniyalar uchun strategik qaror bo'lib, ularning ish faoliyatini global va lokal bozorlarda samarali boshqarish imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Christopher, M. (2016). *Logistics & Supply Chain Management* (5th ed.). Pearson Education.
2. Langley, C. J., & Holcomb, M. C. (2008). Creating logistics value: Insights from the 2008 third-party logistics study. *Journal of Business Logistics*, 29(1), 1-22.
3. Van der Laan, E., & Zegveld, S. (2013). Outsourcing of logistics services: Factors affecting the decision-making process. *International Journal of Physical Distribution & Logistics Management*, 43(7), 585-606.
4. Bowersox, D. J., Closs, D. J., & Cooper, M. B. (2010). *Supply Chain Logistics Management* (4th ed.). McGraw-Hill.
5. Lumsden, S. (2008). Third-Party Logistics in the European Market: A Conceptual Framework and Methodology. *International Journal of Physical Distribution & Logistics Management*, 38(7), 496-511.
6. Tontodonati, M., & Galli, M. (2011). The future of logistics outsourcing: Strategic and operational insights. *Logistics Journal*, 3(4), 25-39.
7. Sweeney, M. (2007). Outsourcing Logistics: Challenges and Opportunities. *Journal of Transport Management*, 33(2), 99-106.
8. https://conferences.uz/plugins/themes/bootstrap3/pdf/conf_70_2024/Noyabr_conf_2024_70-1.pdf
9. <https://www.gozetim.com/uz/insaat/tedarik-zinciri-hizmetleri/>
10. file:///Users/user/Downloads/34_Mamatov+315-326.pdf
11. <https://pedagoglar.org/index.php/02/article/view/5523/4996>
12. [file:///C:/Users/Admin/Downloads/34_Mamatov+315-326%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Admin/Downloads/34_Mamatov+315-326%20(1).pdf)